

Трофимова Валентина Устиновна
МБУДО “ЦДОД “Кэрэли”
Педагог дополнительного образования
Руководитель кружка “Айыллаан”
Мегино-Кангаласский улус с.Телиги

*“Саха тыла сайдыан баҕарабын,
сайдыа диэн эрэнэбин...”
П.А.Ойуунускай.*

Проект аата: “МИН САХАЛЫЫ КӨРӨБҮН, САҢАРАБЫН”

Омук төһөнөн сайдыылаах да, соччонон бэйэтин төрөөбүт тылын, культуратын харыстыыр. Норуот тыына – дьылҕата, кини киһи – аймах культууратыгар киллэрэр кылаата төрөөбүт тылыгар ингэн сылдьар. “Тыла суох- омук суох”, “Тыл- норуот сиэркилэтэ”, “Тыл- киһи ис дууһатын кэрэһитэ” о.д.а өс хоһооннор көлүөнэттэн көлүөнэҕэ бэриллэн, бүтүгүнү күнгү тийэн кэллилэр.

Билигин норуоппут тылынан уус-уран айымньытын куоҕайар чыпчаала олонхо аан дойду шедеврдарын ахсааныгар киирдэ. Олонхону сэнээри өссө күүһүрдэ. Саха норуота олонхо кэлбит олоҕун, баай культуратын, тылын үөрэтии, чинчийии бүтүн аан дойду иннигэр арылынна. Ол эрэн, аҕыйах ахсааннаах саха омуга төрөөбүт тылын төлкөтө, төлө тутуллар турукка киирэн иһэрэ кистэл буолбатах. Ыраастык сахалыы сангарар киһи ахсаана, сыыдам сырыылаах сана сайдыы олоххо киирэн истэбин аайы аҕыйаан иһэр. Бу тыл эстэн, сүтэн эрэр кэрэһитэ, илдьитэ дуо? Билинни сайдыылаах олоххо ханнык ньыманы туһанан төрөөбүт тылбытын кэлэр кэнчээри ыччакка хаалларыбыт?

Кыһарҕан. Ол эрэн, сылтан сыл аайы саха оҕотун бэйэтин төрүт тылыгар, культуратыгар иитэр олус уустугуран иһэр. Оҕолор билигин интернет араас ситимнэрин баһылаан ийэ тылларыттан тэйэн, сүтэрэн эрэллэр. Сатаан сахалыы сангарбат оҕолор элбээн иһэллэр.

Силиһэ суох мас үүммэт ” диэн норуот мындыр өс хоһооно кэрэһэлииринэн. Сахалар омук буоларбыт быһыытынан бэйэбит төрүт култуурабытын умнубат, сүтэрбэт туһугар оҕо кыра сааһыттан инээри, үөрэтии биһиги уһууааччылар ытык иэспит буолар. Онон оҕо кыра сааһыттан бэйэтин культуратын этигэр – хааныгар, кутугар-сүрүгэр инэрдэбинэ, атын культураны сөптөөхтүк ылынарыгар бэйэтигэр олохтоох тирэх буолар.

Тоҕоһо. Оҕо төрөөбүт тылын умнубатын туһугар сахалыы сангарар, көрөр эйгэтин тэрийии. Степанида Ильинична Борисова аатынан Норуот Айымньытын дьэтин кытта “Мин сахалыы көрөбүн, сангарабын” бырайыакка оҕолору сыһыаран төрөөбүт тылларыгар интэриэһи тардар үлэни ыытыы.

Бырайыак сыала: Оҕону аныгы үйэ тэтимигэр сөп түбэһиннэрэн, анимация, дублиаж нөҕүө төрөөбүт тылын түргэнник ылынарыгар, болҕомтону тардыы.

Бырайыак сороктара:

1 сыл-Олонхо тылыгар-өһүгэр тирэҕирэн “Модун Эр соҕотох” олонхо сюжеттарын оҕолорго уруһуйдатан анимацияҕа холонон көрүү. Үлэ сороктара:

- Оҕо олонхо туһунан билиитин чинэтии;

- Олонхо тылын-өхүн, ырыатын тойугун анимация нөнгүө интириэһиргэтэн тириэрдии;
- Оҕо өйүгэр онорон көрөр, уруһуйдуур дьобурун сайыннарыы;
- Оҕо бэйэтин сөптөөхтүк сыаналана үөрэнэрин ситиһии;

2 сыл мультфильмнэри, киинэлэри хайдах тылбаастыырга, сангарарга кэтээн көрүү, холонуу;

- Степанида Ильинична Борисова аатынан Норуот айымньытын дьэтин үлэһиттэрин кытта ситимнээх үлэбэ тэннэ сылдыбы;
- Оруоллары хайдах толорулларын кэтээн көрүү;
- Тылбаастааһын үлэтигэр тылдыкка тыллар суолталарын үөрэтии, чингэтии;

3 сыл оҕо бэйэтэ талбыт мультфильмын толору тылбаастааһын, оруолларынан санарыы;

Бырайыак: “МИН САХАЛЫЫ КӨРӨБҮН, САҢАРАБЫН”

Оҕо сайдыытын анал маршрута

2021 сыл	2022 сыл	2023 сыл	2024 сыл
Олонхо тылыгар-өһүгэр тирэбирэн “Модун Эр соботох” олонхо сюжеттарын оҕолорго уруһуйдатан анимацияба холонон көрүү.	<ul style="list-style-type: none"> - мультфильмнэри, киинэлэри хайдах тылбаастыырга, сангарарга кэтээн көрүү, холонуу; - Тэттик мультфильм “Маша и Медведь” тылбаастаан санарыы; 	Степанида Ильинична Борисова аатынан Норуот айымньытын дьэтин үлэһиттэрин кытта ситимнээх үлэбэ тэннэ сылдыбы; “Один дома-2”, “Кунг-Фу Панда” бырайыактарга кыттыы	<ul style="list-style-type: none"> - оҕо бэйэтэ талбыт мультфильмнэри толору тылбаастааһын, оруолларынан санарыы; - Конкурс “Мин сөбүлүүр геройум мультига” - аҕыйах мүнүүтэлээх тылбаастаммыт мультфильм - Конкурстарга кыттыы;

Үлэ хаамыыта “Модун Эр Соботох” анимационнай олонхо:

1. “Модун Эр Соботох” олонхону аабыы, ырытыы;
2. Оҕо олонхону ойуулаан көрөн сюжетынан уруһуйдааһын. Дьарыгы ситимнээн уруһуй уруогун уһууааччытын кытта тэннэ ыттыбыт.
3. Уруһуйдары сканердаан компьютерга сааһылааһын

4. Олонхо тизкини оруолларынан аабы, записьтааһын.
5. Photoshop, adobe premiere программалары туһанан танган оноруу.
6. Adobe premiere видеоредакторга уруһуй эттигин хамсатабыт уонна тыаһын-ууһун киллэрэн танган оноробут.

Үлэ хаамыта мультфильмнар, киинэлэр дубляжтара:

1. Мультфильмнаны көрүү, ырытыы
2. “КУНГ-ФУ ПАНДА”, “ОДИН ДОМА-2” улахан бырайыактар хайдах оноһуллалларын кэтээн көрүү;
3. Оруоллары хайдах талалларын, толорулларын кэтээн көрүү;
4. Тылы сөпкө санарыыга артикуляционнай дьарыктар;
5. Биир сөптөөх мультфильм талыы. Холобура: “Маша и Медведь”
6. Оруоллары талыы
7. Сценарий оноруу.Тылдыты туһанан тылбаастааһын. Тыллар суолталарын ырытыы.
8. Оруолларынан аабы

Күүтүллэр түмүк:

1. Оҕо сахалыы ыраастык санарыытын ситиһии;
2. Төрөөбүт тылга тапталы иитии;
3. Оҕо санарар дьобурун сайыннарыы

4. Оџо алтыһан, сыһыанна киирэн бэйэ-бэйэлэрин үөрэтиһэн, билиини –көрүүнү ылар кыахтарын кэнэтии
5. Үөрэнээччи бэйэтин кыаҕар эрэнэр, ситиһии хайдах кэлэрин билэр уонна быһаарыылаах буолуутун ситиһии
6. Оџо үөрэммит сатабылын үрдүк таһымнаахтык толоруутун ситиһии

Саха оџото-айылҕа оџото. Сахаларга төрдүбүтүгэр-ууспутугар, эппитигэр-хааммытыгар баар дьобуру, сатабылы сөпкө тобулан тайаннахха, киһи идэтин талынарыгар, дьобурун, талаанын сайыннараыгар биир көмөлөһөр күүстээх дьайыыттан биирдэстэрэ буолар.